

3. ВИЛОВИЋ ЂУРА
саслушаван 17 јуна 1946 године

Претседник: Наставља се претрес. Уведите оптуженог Мољевића и оптуженог **Ђуру Виловића**. (Оптужени улазе у судницу). Мољевићу седите на клупу а оптужени Виловићу приђите Суду. Седите Виловићу. Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Виловић: Разумео сам.

Претседник: Осећате ли се кривим?

Оптужени: Осећам, али припомињем да има у оптужници појединости које ме терете а за које се не осећам кривим.

Претседник: То ћемо утврдити у оним моментима кад дођемо на те делове оптужнице.

Оптужени: Молим.

Претседник: Кад сте ви приступили четничкој организацији Дра-Михаиловића и где?

Оптужени: Ја сам приступио у Сплиту у касну јесен 1943 године. Ту није било неког формалног приступања, неког уписа, него сам се нашао у кругу четника.

Претседник: Да ли 1943 или 1942 године?

Оптужени: 1942 године у касну јесен. То је могло бити половином децембра.

Претседник: Јесте ли већ тада знали за постојање четничког покрета?

Оптужени: Знао сам **још** пре тога.

Претседник: Испричајте нам шта сте о томе знали и како је то **све** изгледало.

Оптужени: Још док сам у априлу, односно мају месецу 1941 године, боравио у свом родном селу/јзрелима) у Макарском приморју *чуо сам од војника бивше југословенске војске, који су се враћали од Мостара из Херцеговине, како тамо четници, махом сељаци, особито млађи људи, дају отпор усташама, спречавајући их да у Херцеговини врше прогоне и покоље над тамошњим живљем. То ми је дало прву побуду и побудило је у мени симпатију за тај четнички покрет у Херцеговини. Касније кад сам био у селу Бре-лима откривен сам од усташа и морао пред њима да бежим у Сплит, који је онда био анектиран по Мусолинију, тада сам видео у Сплиту масу Срба избеглица, нисам их бројао, али опћенито се говорило да их има до 12.000. И тада се већ причало о отпору који дају поједине оружане групе. То је било у јулу, августу и септембру 1941 године. Те оружане групе нису се тада још диференцира-*

ле на четнике и иартизане, него су се називали устаници. У тада већ анектираном Сплиту живео сам илегално, скривено, по периферији и међу рибарима, а када је у вароши отпочео претрес кућа и када више нисам могао наћи никога који би ме склонио, онда сам морао да се склоним у околину и отишао сам у Каштела. Тамо сам склоњен у једној пољској кућици радио, прикупљао материјал, разна документа, изјаве разне из усташке штампе као и све оно што сам могао да сазнам о учешћу католичког клера у усташком покрету и режиму у независној држави Хрватској. Са светом сам мало, врло мало имао контакта, јер сам се морао скривати пред Италијанима. Кад сам дошао у Сплит 1941 године почетком јула био сам обавештен од једне бивше полициске чиновнице да су Италијани поред Манфреда Паштровића и Грге Анђелиновића тражили и мене, и то у вези са радом Паштровићевим на једној терористичкој акцији, која је топила осовинске бродове по Јадрану. Ја додуше са том терористичком акцијом нисам имао ништа заједничко, него то што сам радио у листу коме је био одговорни уредник Манфред Паштровић, али очито ради те конекције тражили су и мене. То је у исто време био и разлог да се не пријавим као избеглица у Сплиту.

Претседник: Да ли је у то време у околини Сплита почела да се ствара четничка организација?

Оптужени Виловић: Не.

Претседник: А кад је почела?

Оптужени Виловић: Колико сам ја могао сазнавати из свога скривашта она се почела да ствара у пролеће 1942 године и то сам сазнао од официра и подофицира који су били у близини Каштела, јер мало даље су биле Дивуље где је била велика станица за авионе и ови официри и подофицири су ту остали.

Претседник: Јесу ли ваше симпатије биле везане за четнички покрет?

Оптужени Виловић: Симпатизирао сам зато што сам мислио да су то борци против усташа а усташе су гонили и мене и моја сва три члана породице, са којом сам се нашао у Каштелима у затвору.

Претседник: А како се током времена читава ствар развијала?

Оптужени Виловић: Читава ствар се развијала да сам једва чуо што подробније јер сам са људима избегавао контакт, пошто сам морао да чувам и себе и општинског тајника - деловођу, како се каже у Србији - који ме је прикривао пред Италијанима. Једино што сам нешто дознавао од свога сина и двојице тројице подофицира који су у подруму куће организовали фабрику сапуна и то продавали у Сплиту.

Претседник: Је ли тада било партизана на терену?

Оптужени Виловић: У близини нисам чуо да их је било.

Претседник: А даље?

Оптужени Виловић: То сам чуо тек после маја 1942 године кад сам се преселио из Каштела у Штафилић, у једној заклоњеној кући радио и некад излазио у поље и тамо се састајао са једним

мешовитим друштвом, са симпатизерима четника и симпатизерима партизана, који су сви заједно играли познату далматинско-талијанску игру, једну врсту куглане. Ту су се препирали, једни су били симпатизери четника а други партизана, једни приговарају једно а други друго. Добијао сам једну мутну информацију од њих, несигурну.

Претседник: Је ли тада на терену настала четничка акција?

Оптужени Виловић: Најближа четничка акција била је око Книна.

Претседник: Јесте ли били обавештени о тој акцији?

Оптужени Виловић: Говорило се да их има око Книна, око Дрвара, да су се разишли четници са партизанима.

Претседник: Рачунате ли Книн у околину Сплита?

Оптужени Виловић: Не, то је доста далеко, има три до три и по сата железницом возом.

Претседник: Добро, какво је ваше мишљење било према том четничком покрету који се развијао на томе терену?

Оптужени Виловић: Још увек је став симпатија, јер сам држао да су то четници који су били балканских ратова борци за слободу.

Претседник: Значи да сте ви пратили и интересовали се за развој организације?

Оптужени: У прво време то ме није дубоко привлачило, и мој је интерес био окупиран другом темом, јер сам живео склоњено у читавим рпама усташке штампе.

Претседник: Јесте ли се ви после маја 1942 године интересовали за четничку организацију?

Оптужени: Не, никад више од овога контакта са официрима који су ме од времена на време упознавали.

Претседник: А јесте ли обавештавани о акцијама које су предузимали четници?

Оптужени: Не, није било могуће.

Претседник: Је ли вам можда била позната сарадња четника и Италијана у то време?

Оптужени: Из те дискусије која је била више у пријатељској форми, људи су се сваки дан састајали заједно, играли и сутрадан политизирали међу собом сам слушао...

Претседник: Шта?

Оптужени: Да су се четници и партизани разишли и да се међу собом боре.

Претседник: А јесте ли слушали да ли се ко борио против окупатора?

Оптужени: Симпатизери партизана су наглашавали да се партизани боре против окупатора, а четници да шурују са Италијанима.

Претседник: А у чему се испољавало то шуровање?

Оптужени: То шуровање, по оним официрима и подофицирима који су бранили четнике, манифестовало се у томе: додавање оружја са стране Италијана четницима, примања четника и помагање на терену.

Претседник: У чему сте видели сарадњу четника са Италијанима?

Оптужени: Тада у Каштелима нисам видео никакву сарадњу него доцније кад сам бежао из Каштела у Сплит, ја сам видео широку обилну сарадњу четника са Италијанима.

Претседник: Кад сте прешли у Сплит?

Оптужени: Прве половине новембра 1942 године.

Претседник: А шта сте видели у Сплиту?

Оптужени: Током времена видео сам да стан војводе Илије Трифуновића-Бирчанина, вође четника, чувају два карабињера. Видео сам да је један од функционера четничког покрета директор гимназије у пензији, Алфиревић, више пута одлазио квестору, шефу полиције, то је једна врста локалног италијанског министра унутрашњих дела у Сплиту, по разним интервенцијама. Између осталих он је интервенисао и за мене. Јануара 1943 године чуо сам, али нисам видео да су Италијани на шлеповима, или бродовима, превозили један број херцеговачких четника од 2.500 до 3.000 од Метковића на Неретви до Солина, и да су их Италијани даље отпремили према Книну.

Претседник: Јесте ли ви уверења да то сарађују само, можда, појединци, а не читава организација?

Оптужени: Ја сам био уверења да то сарађује читава организација.

Претседник: На којој територији?

Оптужени: За Сплит сам видео случај Бирчанина и његовога човека Алфиревића, а за Херцеговину видео сам по том превозу да је сарадња широких димензија.

Претседник: Знате ли какво је стање било у Лици, читавој Далмацији?

Оптужени: За то сам врло мало знао. Доста је удаљено, саобраћај је био поремећен, мало ко је долазио.

Претседник: Како вам изгледа ова читава ствар да су ваше симпатије везане са четничком организацијом, а да организација сарађује са Италијанима?

Оптужени: Мени изгледа као општи дојам. По улицама сам срећао читаве буљке људи избеглица који су бежали пред Италијанима и које су, нарочито италијанска војска, добацивали и пребацивали успут камионима у Сплит, да Италијани бар војска, више него црне кошуље, заштићују живаљ српски од биолошког истребљивања, и учинило ми се да се српски живаљ ослања на Италијане, као што сам се и ја сам ослањао на њих.

Претседник: Добро, али то је окупатор. Италијани су окупатори. Како то објашњавате?

Оптужени: Мени је то онда било прилично јасна игра Италијана. Они су најпре одгајали усташе у логорима по Италији, послали их као кољаче у НДХ, а онда су спасавали од тих покоља, да би показали оном тамошњем живљу да су они ипак бољи него њихови домаћи управљачи, да би добили за себе симпатије Хрвата и умањили симпатије и занос за усташки покрет. Али, разумео сам да та игра окупатора, која није нимало ни часна ни хумана, добро долази да се људи што више спасавају у тој невољи.

Претседник: С којим сте се вишим четничким функционерима упознали?

Оптужени: Најпре сам се упознао са сплитским православним парохом протом Урукалом. Њему сам се обратио за помоћ од прогона и заштиту од сплитског бискупа, а он ме је додао директору Силвију Алфиревићу. И то су била једина два четничка функционера с којима сам се у Сплиту упознао.

Претседник: Јесте ли почели да сарађујете са протом Сергејем Урукалом?

Оптужени: У почетку није се радило ни о каквој сарадњи, него само толико што сам му показао мој рукопис о крвавој цркви, усташкој цркви, и он га је прочитао и казао да има још изванзастарани материјал који је сакупио, па ће ми дати на употребу и да то употребим у својој књизи. Онда је скренуо пажњу да у његовом одбору за помоћ избеглицама има врло много састављених саслушања избегличких и да ћу и ту наћи много сведочанстава о држању католичког клера у усташкој држави.

Претседник: А шта сте дотле радили у сплитској четничкој организацији?

Оптужени: Ја сам радио само свој лични посао. Касније сам био замољен од Алфиревића и Урукала да пишем по даној теми.

Претседник: Ко је Алфиревић?

Оптужени: То је пензионисани директор гимназије у Сплиту.

Претседник: Је ли био четнички функционер?

Оптужени: Био је.

Претседник: Да ли се знало да је четнички функционер?

Оптужени: Ја сам знао.

Претседник: Да ли се у граду знало да је четнички функционер?

Оптужени: Ја верујем да јесте.

Претседник: Је ли Алфиревић долазио у контакт са Италијанима?

Оптужени: Рекао сам малопре, да сам сам био сведок да је више пута одлазио квестору и да је ишао и у мом случају да за мене интервенира.

Претседник: Даље, шта сте радили у сплитској четничкој организацији?

Оптужени: Имао сам да напишем, по даној теми и по инструкцијама, ја се сећам три чланка, који су одмах у њиховом локалном листу умножени на гештетнеру у пар стотина примерака. Знао да је први био полемика са сплитским бискупом Бонефачићем у вези пастирског писма које се читало новембра по свима парохијским црквама његове дијацезе. Осим тога знам да су ми дали тему: „Срби су криви што су живи“. Ја сам у тој теми почео са историјским датумима, *јер Срби, као што је познато, уселили су се у огромном броју у Далмацију пре 520 година и држали целу загорску Далмацију скоро искључиво у својим рукама 180 Година, али католичка црква са широко развијеном акцијом покатоличила их је. О томе сам нашао врло много докумената, а између осталих и тај да братри - фрањевци, обавештавају КонГрегацио де пропаганда*

фиде 1875 Године да су Ше године у самој Сињској Крајини имали обилну жетву, да су превели у крило једино спасавајући цркве 10.000 расколника (тако се зову у тим документима Срби православне вере). И онда сам изложио ту акцију католичке цркве у прошлости и сад ево, понавља се поново. Међутим, како су ти чланци, и ако су били на дату тему, опет ишли на студију редакционом одбору и на крају Бирчанину, они су историске ствари испустили и убацили су доста својих, нових. Затим се сећам трећег чланка...

Претседник: Јесте ли ви у то време сем писања тих чланака имали контакта са другим људима, сем са Урукалом и Алфиревићем?

Оптужени: Са неколико мојих личних познаника имао сам контакта.

Претседник: *Шта су говорили ти људи?*

Оптужени: *Радило се о овоме...*

Претседник: Да ли сте ви радили за четничку организацију?

Оптужени: То се не би могло рећи да сам радио за четничку организацију, а стварно ипак сам хтео да радим. Наиме, ја сам запазио да многи људи у Сплиту, - чак и они које четници рачунају као сигурно своје, - не одобравају држање те организације, осуђују је, и то врло оштро.

Претседник: Какво држање?

Оптужени: Сарадња сплитске организације четника са Италијанима.

Претседник: Да ли је то била јавна, отворена сарадња?

Оптужени: Ја држим да је била отворена за сваког ко је видео да су стан Бирчанина чувала два карабињера, а то је могао свако знати, јер Сплит је мали и све се зна.

Претседник: *Добро, даље.*

Оптужени: Онда сам те разговоре репродуковао Урукалу и Алфиревићу подвлачећи да су људи, које они рачунају као сто посто своје, против њих, да ће остати усамљени, зато нека мењају правац, нека се макну од Сплита и окупатора, јер ће се обрукати.

Претседник: Јесте ли правдали пред тим људима ту неактивност четника у борби са окупатором, а напротив сарадњу са окупатором? Јер, ви сте казали да су ти људи горко протестовали што су четници сарађивали са Италијанима.

Оптужени: Тај моменат сам им објашњавао - шта говоре функционери четничке организације...

Претседник: Шта су говорили?

Оптужени: ... Они су лансирани и мени објашњавали ово: да четници морају да прибаве од Италијана оружје и помоћ да би могли заштитити свој живаљ на терену, јер да Италијани немају ни воље ни снаге да чувају сваку православну кућу по северној Далмацији, и да зато треба одржавати везу са Италијанима тако дуго, док се ојачају да могу прекинути те везе и потпуно отићи у шуму...

Претседник: Какав је био у то време став партизана?

Оптужени: Партизани су се тукли са окупатором и са четницима.

Тужилац: Јесу ли партизани водили борбу против Италијана?

Оптужени: Јесу.

Претседник: Јесу ли партизани одржавали негде везу са окупатором у том крају?

Оптужени: Тврдило се у четничким круговима, али ја нисам знао ништа.

Претседник: А у ствари како је било?

Оптужени: Ја лично не верујем, *мада су спомињали неког Мишицу и да су из Омиша добили неке пушке*. Нисам веровао ни онда ни сада, јер знам да је сва хајка Италијана била уперена против партизана.

Претседник: Какав је ваш став био према овој борби, коју су четници заједно са Италијанима водили против партизана?

Оптужени: Мој лични став, као што сам изложио, била је жеља да се прекине тај однос четника и Италијана.

Претседник: Какав је ваш став био, као што вас питам, о тој заједничкој сарадњи четника и Италијана у борби против партизана?

Оптужени: О тој заједничкој сарадњи врло мало сам знао. Кажем терен је био врло далеко од Сплита, вести потпуно несигурне и оскудне и мени их нико није причао. Ако су се састали директор Алфиревић и Урукало, они су се повлачили у собу и тамо расправљали, а онда би се обратили мени, нешто ми рекли и разишли се. Тако сам био потпуно неинформисан о збивањима на терену.

Претседник: Ви сте у неку руку били шеф пропаганде?

Оптужени: Тако се говорило у Сплиту. Ја нисам био ни прави сарадник, а камоли шеф пропаганде. Ја се нисам ограђивао против тих титула.

Претседник: Колико сте дуго остали у Сплиту?

Оптужени: У Сплиту сам остао све до марта 1943 године, а у контакту са овом организацијом Алфиревића и Урукала до Бирчанинове смрти. Јер кад је Бирчанин умро њих двојица су прекинули сваки рад, јер нису имали овлашћење за рад. Они су очекивали да буду постављени за наследнике Бирчанина.

Претседник: Од кога?

Оптужени: Да буду постављени од Драже Михаиловића.

Претседник: А јесте ли ви одлазили код Драже Михаиловића?

Оптужени: Ја сам отишао у Црну Гору у марту 1943 године, не са циљем да дођем Дражи Михаиловићу, него да се што даље склоним од Италијана и усташа.

Претседник: А где сте дошли, у које место у Црној Гори?

Оптужени: У Колашин.

Претседник: У чијим је рукама био тада Колашин?

Оптужени: У четничким рукама, четника Павла Ђуришића.

Претседник: Јесте ли видели где Италијане?

Оптужени: У Колашину за неколико недеља, колико сам их тамо проживео, нисам видео ниједног Италијана. Додуше видео сам у излозима дућана, у задрузи, потпуно италијанску робу, тканине,

ликере, а на тржишту било је свега, домаћих продуката и италијанских, и свега. Али Италијана нисам видео у Колашину ниједног.

Тужилац: Јесу ли пролазили колима?

Оптужени: Кад сам их оставио на Матешеву даље више нисам видео да су у то време прекорачили ту границу, док сам ја боравио.

Претседник: Како сте ступили у контакт са Врховном командом Драже Михаиловића?

Оптужени: Ја сам најпре настојао да се сместим, да се некако за-
послим код четника Павла Ђуришића, па сам се обратио његовом
заменику, био је неки Словенац, звали су га чика-Раде, а мислим
да се звао Перхинек.²⁷⁴ С њиме сам разговарао, приказао сам му
зашто сам управо добежао у Црну Гору, показао сам му рукопис и
молио га да ме склони. Он ме је упутио на неке цивиле, лево, де-
сно, обишао сам неких десет цивила, грађана, сви су рекли: „Ви-
дећемо, ту нема војводе Павла Ђуришића, стрпите се мало па ћемо
уредити“. Међутим, дани су пролазили и ја се нисам ни смеистио, а
нити је било што уређено. У то време у Колашин је дошао Стеван
Мољевић са енглеским пуковником Бејлијем да присуствују јед-
ном суђењу партизанима у Колашину. Застали су у истом сврати-
шту где сам и ја отсео, мислим да се звао „Лешњак“.

Тужилац: Јесте ли сигурни да су то судили партизанима?

Оптужени: Тако ми се рекло. Ја нисам био на том суђењу. И онда
сам при ручку, при вечери, имао прилику да разговарам са Моље-
вићем. Њему сам исто тако показао зашто сам добежао, чак сам
му дао рукопис и молио сам од њега интервенцију мислећи да ће
он лакше успети код Павла Ђуришића или оних локалних четни-
ка да да неку заштиту, него ја сам. Он је узео тај рукопис и про-
шло је можда још десет до петнаест дана, послао ми је два омла-
динца са цедуљом: „Спремите се и са овим младићима крените
камионом према Мојковцу“. Ја сам послушао то, не знајући ни
куда идем, али сам човеку веровао и поуздао сам се у њега, извр-
шио тај налог и дошао, збиља, негде у близину Мојковца. На путу
сретио сам Мољевића и целу групу која је ишла с њим и онда ми
је он рекао: „Е, сада идемо заједно“, и ишли смо заиста заједно до
Мојковца. Ту смо преноћили, сутрадан смо продужили пут до За-
тона. Од Затона смо кренули следећег дана према Пештару и тамо
смо остали неколико дана, пет до шест дана на миру, онда су нас
милиционари натерали од Пештаре према Гргајама, па онда пре-
ма Пожеганима, а одатле сам са Мољевићем кренуо према Србији.

Претседник: Молим вас, а кад сте стигли у Колашин? Да ли сте
стигли преко Матешева?

Оптужени: Јесте.

Претседник: А где сте видели последњи пут Италијане?

Оптужени: У Матешеву.

Претседник: Знате ли колико има од Колашина до Матешева?

Оптужени: Колико се ја сада сећам мислим да има 20 минута ау-
томобилом.

Претседник: Има око 10 до 12 километара.

Оптужени: Тако је.

Претседник: Добро, зар ту није било јасно да постоји сарадња потпуно отворена између окупатора и четника?

Оптужени: Па ја нисам нигде видео никакве четничке чете, заседе и тако. Путеви отворени ту сам видео Италијане. Дошао сам у Колашин, видео четнике, између њих нисам видео никакве положаје.

Претседник: Да ли је било ту положаја?

Оптужени: То нисам могао да видим.

Претседник: Да ли је било борбе са окупатором?

Оптужени: Није било никаквих борби за то време док сам тамо био.

Претседник: Добро, код овакве очите сарадње, какав је био ваш став?

Оптужени: Мој став био је, отприлике моје гледиште било је, да је Павле Ђуришић успео да створи некакву ослобођену територију, разуме се у споразуму са Италијанима.

Претседник: Па шта мислите да ли је тих чињеница могао да буде свестан и Стеван Мољевић?

Оптужени: Ако је гледао ствари отворених очију морао је то закључити. Ја сам то закључио.

Претседник: Па добро како ви тумачите то да Мољевић долази у Колашин, испод кога су јужно, испод Матешева, Италијани и нема никаквог положаја, где се пролази слободно...?

Оптужени: О томе додуше нисам размишљао, али чим мислим одмах ми паде на ум да је то могло бити само под заштитим Павла Ђуришића, да је Иавле Ђуришић имао некакав аранжман и омогућио да Мољевић и енглески потпуковник могу слободно силазити у Колашин, да их Италијани неће дирати.

Претседник: А да ли сте питали ви оптуженог Михаиловића како је то?

Оптужени: Нисам га питао.

Претседник: А што?

Оптужени: Јер сам настојао да што мање питам.

Претседник: Што мање, а зашто?

Оптужени: Осећао сам се као човек са избегличким моралом, само да не бих прешао преко линије, да се не бих замерио.

Претседник: Да ли вам је било познато где се у то време налазила четничка врховна команда?

Оптужени: Ја сам чуо да се налази у Липову. То сам чуо у Колашину. Колико је Липово далеко од Колашина нисам знао али сам веровао да се то налази негде у планини јер су свуд око Колашина планине. Нисам се интересовао за саму удаљеност.

Претседник: Шта мислите да ли је било Липово удаљено дан и по хода?

Оптужени: Знам да је било подне кад су др. Стеван Мољевић и пуковник Бејли сишли у Колашин. Рачунао сам кад су пошли да је било јутро.

Претседник: Какав је утисак на вас учинила тако отворена сарадња између четничке врховне команде и италијанског гарнизона?

Оптужени: Морам искрено признати да сам тиме био изненађен. Чудио сам се да је тако близу Врховна команда и Матешево, што није нарочито далеко и да би Италијани могли, кадгод би хтели, јуришати на Липово.

Претседник: Јесте ли ви били изненађени отвореношћу сарадње или постојањем сарадње уопште?

Оптужени: О постојању сарадње уверио сам се пре доласка Мољевића и Бејлија. А после доласка сам се уверио и о интензитету сарадње.

Тужилац: Јесте ли закључили да и Врховна команда сарађује?

Оптужени: Закључио сам да барем зна за то.

Претседник: Јесте ли упознати са операцијама које се зову непријатељска IV офанзива?

Оптужени: Нисам био упознат. Тек сам нешто видео сада из оптужнице.

Претседник: Где сте били у време IV непријатељске офанзиве?

Оптужени: То је било с пролећа 1943 године. Био сам са др. Мољевићем у Влахову, у Ариљском срезу.

Претседник: Кад сте кренули из Сплита за Колашин?

Оптужени: У марту, а већ крајем маја био сам у Ариљском срезу.

Претседник: Добро, операције се развијају у IV офанзиви углавном почев од друге половине јануара, кроз читав март до половине априла. Где сте се у то време налазили?

Оптужени: Путовао сам од Сплита до Колашина, био сам на путу и боравио у Сплиту. Споменуо сам оно превозење Херцеговаца италијанским бродовима. То је било у јануару. То сам видео и после нисам ништа видео.

Претседник: Јесте ли ви, с обзиром на борбу четника и партизана, сматрали партизански покрет за анти-српски покрет?

Оптужени: Тако су га мени претстављали не само четнички функционери у Сплиту, него и разне избеглице.

Претседник: А какво је ваше мишљење било?

Оптужени: Онда сам делимично у то веровао. Јер онда се је о партизанима говорило као о комунистима, а комунисте се приказивало као огорчене противнике националиста, па ми се чинило да је посве могуће да комунисти хоће да уклоне националисте с пута. Да ли је тај покрет садржавао шовинистичке или племенске тенденције то онда никако нисам могао осетити.

Претседник: Па добро, ако нема ни шовинистичких ни племенских тенденција, зашто сте онда у чланку о партизанима изједначавали партизана и усташе?

Оптужени: Нисам о томе никада писао.

Претседник: Чини ми се да јесте у „Уједињеном српству“.

Оптужени: Има једна таква ставка, али није тако речено.

Претседник: Рекли сте: партизани су продужење усташа.

Оптужени: Да, тако сам написао.

Претседник: То је ваш чланак „Последња строфа усташког циклуса“.

Оптужени: То је мој чланак.

Претседник: Цитира речи оптуженог Ђура Виловића из овог чланка у коме Виловић каже „Комунисти са Хрватом Титом на челу продужише истребљење Срба и повећаше број српских жртава.“

Оптужени: Тако ми је онда ствар приказана од људи који су ми онда говорили. Међутим, ја сам то у истрази објаснио.

Претседник: Па добро, признајете ли да је овако писање клеветање народноослободилачког покрета?

Оптужени: Признајем.

Тужилац: Да ли вам је у том смислу чинио сугестије Мољевић?

Оптужени: Није.

Тужилац: А Михаиловић?

Оптужени: Још мање.

Тужилац: Ви стално говорите „приказивало вам се“.

Оптужени: То је још увек у Сплиту.

Тужилац: У „Уједињеном српству“ сте писали.

Оптужени: Али писао сам оно што ми је приказано у Сплиту.

Претседник: Зар нисте били свесни да је то одвратна лаж, најпоганија лаж и клевета онда кад сте писали 20 маја 1944?

Оптужени: Не, нисам онда био свестан.

Претседник: А јесте ли данас свесни?

Оптужени: Данас сам свестан да је то лаж.

Претседник: А кад сте ви дошли до свести лаж је то лаж?

Оптужени: Кад сам видео да се ствар друкчије свршила него што се приказивало.

Претседник: А кад сте сазнали?

Оптужени: Кад сам видео новине које сам читао и после када је наступило измирење народа.

Претседник: Зашто сте слушали такве лажи и клевете?

Оптужени: Ја кажем г. претседниче онда сам веровао.

Претседник: Је ли то било ваше индивидуално мишљење?

Оптужени: То је било мишљење које ми је сугерисано.

Претседник: Од кога?

Оптужени: Од људи у Сплиту.

Тужилац: Ви сте у Србији писали.

Оптужени: Али сам писао оно што сам чуо у Сплиту. То ми је мишљење сугерирао прота Стоисављевић коме сам веровао. Он ми је говорио како партизани прогоне Србе, руше цркве и манастире. *Приповедао ми је како је манасШир код Сиња разрушен и како је у једној школи срушена бисШа ДосиШеја Обрадовића. И много избеглица је било из БосанскоГ Грахова који су Говорили нас проГоне парШизани јер смо Срби. То је била подлоГа овој мојој заблуди.*

Претседник: Да ли су Срби избеглице бежали од партизана или усташа?

Оптужени: И од једних и других.

Оптужени: У овом времену, у фебруару, бежали су од партизана, а пре тога, од 1941 до 1942 године 99% може се рећи бежало је од усташа.

Претседник: Да ли је вама познато да су 1942 године у октобру и новембру у Босанском Грахову заједно били забарикадирани Италијани и четници?

Оптужени: Није ми познато.

Претседник: А је ли вам познато да су четници из околине Грахова клали недужно, невино хрватско становништво?

Оптужени: Није ми то познато.

Претседник: Како то?

Оптужени: Нико ми о томе није говорио. Нисам могао вршити никаква проверавања. Нисам имао никаква контакта са тереном, а људи који су ми то говорили имали су вероватно рачуна да тако говоре.²⁷⁵

Претседник: А је ли било избеглица из Дрвара и Босанског Петровца?

Оптужени: Ја их се не сећам.

Претседник: А знате ли да су Дрвар и Петровац били једно од жарихта устанка против окупатора?

Оптужени: Чуо сам за то.

Претседник: Па како ви објашњавате читаву ствар да људи из околине Дрвара, Петровца и Подгрмеча, који се боре против окупатора и усташа, не беже од партизана, а један део од Грахова бежи и жали се на партизане; а овамо у Грахову се заједно забарикадирани Италијани и четници?

Оптужени: Онда ми то није било јасно, а сада ми је јасно.

Претседник: Ви не изгледате тако наиван човек.

Оптужени: Па, наиван је сваки човек док нема потребне информације.

Тужилац: Да ли су ти људи који беже имали браду?

Оптужени: Не.

Претседник: Јесу ли били свеже обријани, што је код њих био обичај?

Оптужени: То нисам приметио.

Бранилац др. М. Омчикус: Нека каже оптужени да ли је имао разлога да буде српски шовиниста?

Претседник: Јесте ли ви, оптужени Србин?

Оптужени: Не. Ја сам Хрват.

Тужилац: А да ли је када сте били у Србији, читава четничка пропаганда називала партизане усташама?

Оптужени: То нисам опазио. У Србији се уопће мало оперисало са речи усташа.

Претседник: А ко је давао линију листу „Уједињено српство“ у коме сте писали?

Оптужени: Др. Ђура Ђуровић.

Претседник: А „Равној Гори“?

Оптужени: Кад сам ја дао чланак за „Равну Гору“, уредник је био др. Мољевић.

Претседник: Он. Је ли прегледао др. Мољевић чланке пре него што их пусти у лист?

Оптужени: О, те како? Бар моје чланке. Провео је неке ситније коректуре. Питао ме је, додуше, за дозволу да ли да нека реченица гласи овако или онако, и ја сам пристао.

Претседник: Кад сте постали члан Централног националног комитета?

Оптужени: Почетком јуна 1944 године, онда када је он уопће био формиран.

Претседник: А шта сте дотле радили?

Оптужени: Дотле нисам имао никакав задатак. Радио сам највише своје личне ствари. Нико од мене није тражио никакву сарадњу.

Претседник: Јесте ли учествовали на претконференцији у селу Оровици?

Оптужени: Нисам. Нисам се сматрао неким политичарем, а нисам имао ни неке титуле. Нисам био члан комитета, нити сам обављао какву функцију.

Претседник: Какве сте ви функције имали у Централном националном комитету?

Оптужени: Ја сам био једини изабрани члан комитета као претседник пропагандног одбора.

Претседник: У чему се састојала та функција?

Оптужени: Она се састојала у томе да забележи функције одбора на папиру. Тај се одбор није ни састајао, а ни дужности ни делокруг тога одбора нити су биле одређене нити реализоване.

Претседник: Какав је био основни задатак?

Оптужени: Основни задатак колико сам чуо био је да води пропаганду у оквиру резолуције, донете на конгресу у Ба.

Претседник: Политичка пропаганда?

Оптужени: Политичка пропаганда.

Претседник: Да ли сте се ви сагласили са свима одлукама националног комитета.

Оптужени: Ја сам, када сам уведен у комитет до последње седнице присуствовао свима седницама. На тим седницама нисам никада узимао реч нити сам икада то говорио.

Претседник: А јесте ли се саглашавали са одлукама?

Оптужени: Одлуке су се доносиле обично једногласно, па је и мој глас падао.

Претседник: Како то кажете једногласно? Је ли то неко наредио, па сви пристану?

Оптужени: Обично се тако радило, да се претходно претресе ствар, споразуму се групе и дође се на седницу. Једино код дискусије о резолуцији о Шубашићевој влади било је извесних опрека између адвоката Распоповића и др. Ђуре Ђуровића.

Претседник: Сматрате ли да су ове одлуке и цео рад националног комитета били корисни или штетни по интересе народа Југославије?

Оптужени: Ја мислим да нису биле корисне.

Претседник: А какве су онда биле?

Оптужени: Биле су штетне. *Прво, иШо Шај комиШеШ није довољно енергично усШрајао да организује оно иШо је сам преко његових чланова Шражио. Тако на пример, више пуШа је Шражио да се од Михаиловића, воде исШраге о убисШвима. КомиШеШ је достављао притужбе. Михаиловић је обећавао истраГе, а комитет није ургирао да му се донесу резултати истраГе. Онда држим да је комитеШ могао, након свог бекства у Босну, да тражи да се што пре ликвидирају четничке орГанизације, јер би тиме биле уштеђене мноГе и многе жртве.*

Претседник: О каквим ви то убиствима Говорите?

Оптужени: Дошао је, рецимо, судија Ивковић, па је износио конкретне случајеве, како је он чуо, да је у томе и томе срезу четнички командант ликвидирао тога и тоГа итд. Овакве случајеве поједини чланови износили су, тражили објашњења и тражили од комитета да код Михаиловића испослује да се истраже кривице и да кривци буду кажњени.

Претседник: Да ли је оптужени Мољевић био упознат са злочинима које су извршили четнички команданти?

Оптужени: Ово што се говорило у комитету свакако је могао чути, јер је и он био присутан. Да ли је он иначе другим сретствима и начином то сазнао ја не знам.

Претседник: Када сте и како дознали за сарадњу четника Драже Михаиловића са Немцима?

Оптужени: Ја сам то својим очима видео тек на Вучјаку у Босни.

Тужилац: Када?

Оптужени: То је било фебруара или марта 1945 године. Онда сам видео у Босни, где је у шуми комитет имао своје шаторе и колибе, да се код команде Калабићеве сместио један Немац подофицир са радиостаницом.

Претседник: Јесте ли били у близини тих шатора?

Оптужени: Био сам око километар удаљен од ледине, где се то збивало.

Претседник: А ко је био са вама у шатору?

Оптужени: Са мном је био др. Мољевић, а у непосредној близини скоро сви чланови.

Претседник: А је ли др. Мољевић видео тога Немца?

Оптужени: Ја мислим да није видео, јер он из шатора није излазио. Тамо је радио. Требало је прошетати па га видети.

Оптужени: Требало је више шетати се по тим лединама па то видети, а ја знам позитивно да Мољевић није излазио из шатора.

Претседник: Зашто није излазио?

Оптужени: Увек је нешто писао.

Претседник: Да се можда није бојао да, ако изиђе, не види заједно четнике и Немце?

Оптужени: Не.

Претседник: Је ли вам позната сарадња четника са Бугарима, љотићевцима и недићевцима?

Оптужени: Са љотићевцима била ми је позната једна борба, јер сам због ње морао често да бежим. То је било у Ариљском срезу. Тамо је био неки љотићевац Радојко Ђурић,²⁷⁶ који је раније био четник и свака два-три дана морали смо због њега бежати у шуму.

Претседник: Кад је то било?

Оптужени: У јулу 1943 године.

Претседник: Колико је то трајало?

Оптужени: Један до два месеца, и свршило се са једном крвавом борбом између четника и љотићеваца у селу Висока, у Ариљском срезу.

Претседник: Кад је то било?

Оптужени: У јулу 1944 године.

Претседник: А отада?

Оптужени: Касније, кад смо се повлачили по Западној Босни, нисам их више видео.

Претседник: Па јесте ли ви почели још од 1943 да се повлачите? Кад вас је тај Ђурић нападао, у које време?

Оптужени: У јуну и јулу 1943 године.

Претседник: Ви се ваљда не повлачите још 1943 године?

Оптужени: Из Ариљског среза идемо на Муртеницу, са Муртенице идемо на Завојнице, а одатле у такозвану ничију земљу.

Претседник: Где сте били фебруара, марта 1944 године?

Оптужени: У Драгачеву и у селу Јанчићима.

Претседник: Је ли вам познато да су у то време Друга пролетерска и Пета ударна дивизија Народноослободилачке војске продрале у Србију?

Оптужени: Ја сам чуо пуцњаву, али ко се са ким туче ја нисам знао.

Претседник: Није вас интересовало?

Оптужени: Не да ме није интересовало, али једне ноћи Мустафа Мулалић је дигао грају: „Па за нас се нико ништа не интересује, ми ћемо овде сви изгинути, пуцају митраљези...” и тако даље. *Били су тада довели једну болничарку партизанку која нам је причала да је два сата хода одатле била смештена једна партизанска болница, а о томе ми нисмо ништа знали. Толико смо мало били информисани и нисмо знали ни за нашу најближу близину.*

Претседник: Је ли у томе периоду било сарадње између четника, недићеваца, љотићеваца и Бугара против партизана, против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја сам чуо једном приликом од војника који су пролазили да су негде око Драгачева и Ивањице, да су они ушли у борбу заједно са Бугарима противу партизана, *и да су у тој борби*

накрали дос Ша муниције од Бугара, а кад је дошло до борбе да су оставили Бугаре и партизане да се туку сами између себе.

Претседник: Објасните нам како сте то читаво време живели? За шта сте се интересовали и шта сте уопште хтели?

Оптужени: Ја знам да је то питање које сваки човек који ме познаје морао би ми поставити. Јасно је ја сам живео у једној сељачкој кућици на слами заједно са Мулалићем и Стеваном Мољевићем, да нам је Мулалић месецима кувао *коприве и качамак...* (*Чује се: а Гибанице?*) Њу нисам видео не месецима него ни годинама. Ја се уопште не сећам откако сам ушао у планине да сам видео Гибаницу. Уверавам вас да сам се лошије хранио у тобожњим планинама Драже Михаиловића неГо сада у затвор ОЗН-е.

Бранилац Омчикус: Ја бих лепо молио Господина претседника да пита *оптужено* Г Мољевића да ли се икад састајао тај пропаГандни одб»р, где је он био претседник. Он је тврдио да се никад није тај одбор састао.

Тужилац: Одбрани није теешко постављати питања, а да нису сто процентно сугестивна.

Претседник: Јесте ли, оптужени Виловићу, знали и били обавештени о сарадњи четничких команданата у Србији са окупатором?

Оптужени: Не.

Претседник: Не. Мало пре сте рекли супротно.

Оптужени: Не сећам се.

Претседник: Ја ћу вас потсетити. Рекли сте да вам је познато да су против Друге и Пете пролетерске дивизије учествовали заједно четници, Бугари, љотићевци итд.

Оптужени: Ја сам то рекао, а у истрази сам нагласио да у то нисам веровао.

Претседник: А јесте ли веровали у обавештење, да се четници боре против окупатора?

Оптужени: Молим?

Претседник: Је ли не чујете добро?

Оптужени: Не.

Претседник: Да знам, да не бих два пута понављао. Јесте ли веровали у вест о четничким борбама против окупатора?

Оптужени: Никад нисам чуо.

Претседник: Јесте ли разговарали са оптуженим Мољевићем о догађајима који се око вас збијају?

Оптужени: Скоро никад.

Претседник: Јесте ли стално ћутали?

Оптужени: Разговарао сам са Мулалићем или читао нешто или писао. Са Мољевићем разговори су били врло кратки, никад о овим стварима.

Претседник: Јесте ли били онда свесни да ваши чланци, које сте писали по четничким листовима, позивају у суштини на сарадњу са окупатором и на издајство отаџбине?

Оптужени: Нисам, господине претседниче.

Претседник: Колико ви имате школе?

Оптужени: Имам филозофски и теолошки факултет.

Претседник: Да ли ви обично знате оно што сте написали и шта сте написали?

Оптужени: Обично знам.

Претседник: Да ли ви пишете чланке са извесним намерама?

Оптужени: Кад пишем, обично постављам циљ.

Претседник: Какав је био циљ оваквих ваших чланака?

Бранилац: Оптужница располаже са обилним материјалом. Оптужница ништа не репродуцира против оптуженог осим српства. Ја сам најсавесније проучио оптужницу.

Претседник: Молим вас г. браниоче кад буде дошао ред на вас ви ћете онда поставити питање оптуженом Виловићу.

Претседник: Оптужени Виловићу, какав је био циљ ваших чланака, које сте писали у четничким листовима „Равна Гора“, „Уједињено српство“, „У кругу јаме“ итд.? Шта сте хтели постићи тим чланцима?

Оптужени: Ја сам њима хтео да покажем добру вољу људима од којих сам тражио заштиту, хтео сам да покажем да сам спреман нешто да учиним.

Претседник: Да ли сте били свесни какве су последице ваших чланака?

Оптужени: Ти чланци били су углавном неполитички. Ја сам их мало пре навео.

Претседник: Јесте ли у својим чланцима позивали у борбу против окупатора?

Оптужени: Нисам.

Претседник: А на сарадњу?

Оптужени: Нисам.

Претседник: А шта сте онда хтели тим чланцима?

Оптужени: Ја сам мало пре изложио сваки поједини чланак.

Претседник: Јесте ли знали у то време да је једини носилац борбе против окупатора у Југославији народноослободилачки покрет?

Оптужени: Да, да, да.

Претседник: У реду. Откуд онда ваше идентификовање народноослободилачког покрета са усташама, у чланку који је пред Судом? Шта сте хтели овим да постигнете?

Оптужени: Ништа нисам хтео да постигнем. То ми је остало од пређашњих информација, од онога што сам собом носио.

Претседник: Значи ли да су партизани и усташе били једно исто?

Оптужени: Не значи. Али овакви чланци не значе ни позивање на борбу против Народноослободилачке војске.

Претседник: Зар не значе?

Оптужени: Ја не видим где сам ја на то позивао.

Претседник: А јесте ли позивали на борбу против усташа?

Оптужени: У овим чланцима?

Претседник: Не, уопште: пропагандом, живом речју или чланцима. Једноставно, јесте ли позивали на борбу против усташа?

Оптужени: Позивао сам иа борбу против усташа на пример у оном чланку „Срби су криви што су живи“.

Претседник: А значи ли то исто тако и позивање на борбу против народноослободилачког покрета?

Оптужени: Па сад, ако се хоће, може се и та консеквенца извући.

Тужилац: А шта сте хтели са тим?

Претседник: Молим вас, реците, шта сте практично хтели са тим?

Оптужени: Човек за сваку реч има посебно објашњење. Испало из пера нешто што сам у себи носио.

Претседник: А да ли је испало из пера ово: „Народ у овом рату и по Србији пева“... - ви већ знате да цела Србија пева. Из овога се види да ви обавештавате јавност, и то преко једног листа који иде широм читаве земље, ви пишете из Србије као члан Централног националног комитета и кажете: „Нама се може веровати. Народ у овом рату и по Србији пева: „На врх горе Романије четнички се барјак вије“... Шта значи ово? Јесте ли ово ви написали? Значи ли ово позивање на окупљање под четнички барјак?

Оптужени: Ја сам написао. Али, то је само једна констатација.

Тужилац: Омашка пера.

Оптужени: Не значи позив.

Претседник: Значи, ви обавештавате да се по читавој Србији вије четнички барјак?

Оптужени: Не, него на Романији.

Претседник: А ово позивање на борбу против усташа истовремено је позивање против Народноослободилачке војске, јер ви кажете: „Усташко продужење - комунисти са Хрватом Титом на челу“. Је ли то позивање на борбу против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Не.

Тужилац: Јесте ли ви Хрват?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Откуда вам овакав термин, зар нисте постали велико-Србин?

Оптужени: А, нисам.

Тужилац: Зар не говорите речником Мољевића?

Оптужени: Не.

Тужилац: Ви сте постали већи католик од папе.

Оптужени: Боже сачувај.

Тужилац: Вама, видите, смета што је Тито Хрват.

Оптужени: Мени то не смета. Знате, из целог чланка имају две линије које се инкриминишу, а друго је...

Тужилац: Има још.

Оптужени: Нема.

Претседник: Је ли ово позивање на борбу против Народноослободилачке војске, ово како пишете?

Оптужени: Ја то не видим, а Суд је ту да суди.

Претседник: Ви то не видите, у реду.

Оптужени: Не видим.

Претседник: Кад сте писали овај чланак и изједначили Народно-ослободилачку војску са усташама, јесу ли у то време четници сарађивали са окупатором?

Оптужени: Колико видим из оптужнице вероватно јесу.

Претседник: А видите ли из оптужнице да су у исто време партизани ратовали са окупатором?

Оптужени: Видим.

Претседник: Јесте ли то тек из оптужнице видели?

Оптужени: Чуло се и иначе.

Тужилац: Јесте ли онда знали кад сте то писали да су партизани ратовали са окупатором?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесте ли знали за састанак Драже Михаиловића са Недићем?

Оптужени: Чуо сам за то.

Претседник: И за то сте чули. Поводом чега је био тај састанак и шта је углављено на њему?

Оптужени: Ја сам чуо од једног муслимана који је дошао у Јанчиће да походи Мустафу Мулалића, а то је било након нашег повратка са конгреса штампе, да су се састали по питању оружја, да би Милан Недић изручио извесну количину оружја Дражи Михаиловићу и да би Михаиловић након тога - то је било пред 1 септембар - прогласио мобилизацију.

Претседник: Јесте ли ви одобравали овакав поступак Драже Михаиловића?

Оптужени: Сматрајући да хоће да искористи Недића, одобравао сам.

Претседник: Јесте ли схватили овај састанак и ове састанке као повезивање четничког покрета са колаборационистима?

Оптужени: Па јесте, чим је Недић ту.

Претседник: Кад сте после таквих састанака схватили да се четнички покрет отворено везује са колаборационистима, шта сте учинили, јесте ли напустили покрет?

Оптужени: Нисам.

Претседник: А јесте ли учинили шта да разбијете ту сарадњу?

Оптужени: Нисам. Нисам могао ништа да учиним.

Претседник: Јесу ли и после тога још ваше симпатије биле везане за четнички покрет?

Оптужени: Оне су давно пре тога утонуле, нестале.

Претседник: Ако су нестале, зашто не идете?

Оптужени: Куда? Из шуме у шуму, привезао сам се уз та кола и гурао док се дало.

Претседник: Јесте ли писали какве чланке за лист „Равна Гора“

Оптужени: Један чланак.

Претседник: Какав?

Оптужени: „Свест нације“.

Претседник: Шта сте изложили у томе чланку?

Оптужени: То је била полемика са иолитичким људима који су дошли иа конгрес у Ба, а који су отприлике пледирали за то да се обнови 1918 година, да се борци и они који су устали врате својим кућама, а државу и политику да воде странке и политичари као и раније.

Претседник: Шта је био главни циљ четничког покрета по вашем мишљењу?

Тужилац: Управо како је онда мислио, мислите?

Претседник: Онда како сте мислили а не сада?

Оптужени: Онда сам мислио да је главно да четници савладају партизане и да уреде земљу према својим политичким концепцијама.

Претседник: А окупатор? А каква је улога окупатора према Народноослободилачкој војсци?

Оптужени Виловић: Код четника се непрестано говорило...

Претседник: Какве су чињенице, не интересује нас шта је говорио Дража Михаиловић. То смо од њега чули. Рекли сте да по вашем схватању главни циљ је савлађивање покрета Народноослободилачке војске, какво је место у тој борби окупатора у односу према четницима?

Оптужени Виловић: Ја не могу друго него да поновим оно што сам чуо, него што ми је речено.

Претседник: Ја ћу да вас потсетим. (Чита исказ оптуженог Виловића дат на саслушању у истрази: - главни циљ је био савлађивање народноослободилачког покрета и према томе сарадња са окупатором као нужно сретство за остварење тога циља.) Јесу ли тачно уписане ваше речи?

Оптужени Виловић: Нужно сретство!

Претседник: (Чита - нужно сретство да би се постигао главни циљ?)

Оптужени Виловић: Нужно сретство. Ако сам потписао онда је тачно.

Тужилац: Да вам није изнуђен исказ?

Оптужени: Није.

Претседник: Јесу ли вас тукли?

Оптужени: Нису.

Претседник: Јесу ли вас мучили глађу, жеђу, неспавањем?

Оптужени: Нису.

Претседник: Јесте ли слободно дали исказ?

Оптужени: Јесам, потписао сам, нисам ја то ни порекао.

Претседник: Зашто се либите да признате оно што сте рекли у исказу? (Чита): - То схватање ја сам делио у време кад сам писао свој чланак, према томе, сарадња са окупатором борба против ослободилачке војске били су нужно сретство за остварење главног циља.-

Молим вас покажите оптуженом Виловићу је ли то његов потпис? (записничар прилази оптуженом и показује му потпис на његовом исказу) Јесте ли потписали?

Оптужени Виловић: Јесте мој је потпис.

Тужилац: Значи то је ваш записник код истражне власти?

Оптужени Виловић: Ја сам то потписао.

Тужилац: Добро, остајете ли при тој формулацији или хоћете да је измените?

Оптужени Виловић: Ја нисам мислио „нужно сретство“ него „нужно зло“.

Претседник: Добро, нужно зло. Којим сте превозним сретством дошли из Сплита у Колашин?

Оптужени Виловић: До Тивта хидро-авионом.

Претседник: Четничким?

Оптужени: Не, ово је путнички италијански авион.

Претседник: Ко је са вама путовао?

Оптужени Виловић: Алфиревић и удова Бирчанина.

Претседник: Јесу ли знали Италијани да ви путујете?

Оптужени: Имали смо пасоше.

Претседник: А одатле даље до Колашина?

Оптужени Виловић: Разним сретствима.

Претседник: Докле?

Оптужени Виловић: До Колашина.

Претседник: Ко је сачињавао цивилни штаб при Врховној команди Драже Михаиловића?

Оптужени: Кад сам ја дошао тамо био је само др. Мољевић.

Претседник: А Драгиша Васић и Младен Жујовић?

Оптужени: Нисам био са њима у Врховној команди.

Претседник: Шта је био др. Мољевић?

Оптужени: Члан Извршног Националног комитета.

Тужилац: Извршног одбора?

Оптужени: Извршног одбора.

Претседник: У чијој су компетенцији спадала политичка питања до конгреса у селу Ба?

Оптужени: У компетенцији Извршног одбора.

Претседник: Зар је само др. Мољевић био?

Оптужени: Колико сам ја видео био је само др. Мољевић тамо.

Претседник: Значи да је читав Извршни одбор био др. Мољевић?

Оптужени: Да. (Смех)

Тужилац: Тако је и било. Право говори.

Претседник: Од прве половине септембра до конгреса у Ба је ли Дража Михаиловић свакодневно одржавао конференције са начелницима својих одељења?

Оптужени: Ја мислим да јесте.

Претседник: Јесте ли ви присуствовали тим конференцијама?

Оптужени: Ја сам присуствовао 15-20 дана.

Претседник: Је ли присуствовао Мољевић?

Оптужени: Ја мислим да је био и он.

Претседник: Опишите какав је био рад на тим састанцима?

Оптужени: То је била сељачка соба са дугачким столом.

Претседник: Добро, то је за позоришни комад. То није важно, а садржина?

Тужилац: Ја мислим да је и то важно.

Претседник: Дража Михаиловић је читао депеше. Имао је свеску типкану на писаћој машини и онда је нешто читао а нешто мумлао, па би онда диктирао једноме који би бележио то и одмах би на те депеше одговарао разним командантима, које нисам познавао, депешама. После тога би делио пошту. Давао би начелнику једног одељења што би њему припадало, начелнику другог одељења што би овоме припадало, а др. Мољевићу ако је било нечега политичког.

Претседник: Шта је давао др. Мољевићу?

Оптужени: Њему би предавао пошту, која би долазила, са политичком садржином.

Претседник: А у погледу одговора на депеше политичке природе?

Оптужени: Одговарао је сам Дража Михаиловић. Ако би сумњао питао је Мољевића или је био један краћи мањи договор.

Тужилац: А зашто није питао вас?

Оптужени: Ја нисам политички човек.

Претседник: А какав сте ви човек.

Тужилац: Скупљао је анегдоте.

Оптужени: Да (Смех).

Претседник: Јесу ли на тај начин све депеше које су се радиле у Врховној команди и имају неке везе са иностранством и унутрашњошћу биле изношене пред вас и пред Мољевића?

Оптужени: Ништа из иностранства није било ту.

Претседник: А из унутрашњости?

Оптужени: Из унутрашњости да ли су све или не, неке је читао гласно, за неке је рекао ово ћемо касније одговорити, према томе не могу рећи ни да ни не.

Претседник: А да ли се дискутовало по појединим стварима?

Оптужени: Дискусије није било.

Претседник: Како то?

Оптужени: Он је сам одговарао.

Претседник: Мало пре сте рекли, кад је било о политичким стварима, онда је преговарао са Мољевићем.

Оптужени: Ту је било неколико шефова одељења. Дискусија се није водила. Ако је било дискусије онда је било о политичким стварима са др. Мољевићем и то углавном питао је покретом: Хоћемо ли овако или онако.

Претседник: Јесте ли ви организовали конгрес штампе у Жежевици?

Оптужени: Нисам.

Претседник: Него ко?

Оптужени: Организовао је пленум комитета у Рошцима.

Претседник: А ко је претседавао томе конгресу?

Оптужени: Ја сам претседавао.

Претседник: Каква је та ваша улога била на конгресу?

Оптужени: Режијерска...

Претседник: Молим?

- Оптужени:** Давао сам реч и пазио ко се којим редом пријавио за реч.
- Претседник:** Да ли сте, можда, проговорили коју реч, мало дуже?
- Оптужени:** Нисам.
- Претседник:** Нисте држали неки говор?
- Оптужени:** Нисам. Ја сам требао да држим реферат, али је тај отпао.
- Претседник:** Јесу ли на том конгресу дата упутства уредницима појединих листова како треба да пишу?
- Оптужени:** На том конгресу било је више реферата, три, четири можда и пет.
- Претседник:** Ко је све држао реферате?
- Оптужени:** Држао је др. Мољевић о идеологији равногорског покрета, Ђура Ђуровић о самој пропаганди, Јосип Цветић о редиговању листова, Аца Павловић о нашим односима према нашим противницима. Тих се сећам.
- Претседник:** *Према којим противницима?*
- Оптужени:** *Према Немцима, према Недићу, према ЉоШићу...*
- Претседник:** *Добро, даље.*
- Оптужени:** И требао је да држи капетан Лазаревић предавање о техници савлађивања штампарија. Није дошао на састанак. То је било све.
- Претседник:** Јесте ли учествовали на свима седницама Централног комитета?
- Оптужени:** Јесам.
- Претседник:** Друже тужиоче, ако имате питања, изволите.
- Тужилац:** Ја бих више имао да га питам у вези са Мољевићем, пошто сте ви исцрпли готово сва питања у вези са његовом одговорношћу. Имао бих врло мало у вези са његовим делима да га питам... Да ли сте ви у Босни, кад сте били 1945 године, видели да у штаб Драже Михаиловића долази Милан Аћимовић?
- Оптужени:** Кад сам био у Босни, на Вучјаку, видео сам да је дошао Милан Аћимовић.
- Тужилац:** Да ли сте о томе говорили Мољевићу?
- Оптужени:** Јесам.
- Тужилац:** Добро. Да ли сте ви о сарадњи Италијана и четника причали Мољевићу?
- Оптужени:** Нисам.
- Тужилац:** А зашто?
- Оптужени:** Мислио сам да се то зна.
- Тужилац:** Кад сте се ви одвојили од Драже Михаиловића, ви и Мољевић?
- Оптужени:** 23 априла 1943 године.
- Тужилац:** Да ли је Мољевић вас наговарао да се одвојите од Драже Михаиловића?
- Оптужени:** Ја сам још на Вучјаку наговарао њега.
- Тужилац:** А он?
- Оптужени:** Он је рекао да засада нема где да се задржи, да ће можда касније ићи.

Тужилац: А шта га је одлучило да се одвоји?

Оптужени: Углавном одлука Драже Михаиловића да се врати у Србију и да четује по њој.

Тужилац: Да није неки ситнији догађај утицао на његову одлуку?

Оптужени: Знам да је ово рекао.

Бранилац: Да ли је долазак Милана Аћимовића утицао на Мољевића да поднесе оставку?

Оптужени: Свакако је један од мотива, то је он навео и рекао у писму.

Тужилац: Да ли сте са Мољевићем разговарали о састанку Милана Недића и Драже Михаиловића?

Оптужени: Молим, за тај састанак ја нисам знао, случајно сам сазнао од једног посетника Мустафе Мулалића. Мољевић није био у близини.

Тужилац: Не бих имао више, него у доказном поступку.

Претседник: Одбрана изволите ако имате питања.

Бранилац: Малочас поменули сте да сте присуствовали састанку Драже Михаиловића са његовим командантима. Је ли био присутан и оптужени Михаиловић и шта сте ви радили?

Оптужени: Ја сам то рекао у истрази. Пре мене неки новинар, био је сарадник Политике, мислим Павловић, рекао је да би било потребно позвати команданте да сви забележе интересантне анегдоте из четничког покрета. Тај Павловић отишао је из Врховне команде јер му се није свиђао ни стан ни опскрба. И онда мени је дат тај задатак. И долазио сам кратко време, да би из приспеле поште примао овакве анегдоте које пошаљу команданти и да би их редиговао. Дошло је од Туфегџића, тако да сам сакупио око 30 добрих анегдота. А кад су престале да долазе престао сам и ја долазити на седнице.

Претседник: Претстоји да је ваша улога била шаљиве природе.

Оптужени: Анегдоте могу бити и озбиљне и шаљиве.

Тужилац: Молим за историју, друже претседниче.

Бранилац: Ви сте рекли да сте сакупљали историску грађу за покрет.

Оптужени: Нисам то рекао. Ја знам да је ту историју сакупљао Драгиша Васић, то је био његов задатак.

Бранилац: Да ли сте на састанцима били питани за ваш савет или мишљење?

Оптужени: Никада.

Бранилац: Ви сте видели из оптужнице, да вас окривљују и туже да сте ви писали чланке, који су распаљивали на борбу против НОП. Чули смо како је претседник прочитао један пасус а других чланака до сада нисмо чули. Да ли се сећате и да ли можете да нам кажете да ли сте написали још осим наведених три до пет чланака. Шта је била садржина тих чланака?

Оптужени: Ја сам навео г. претседнику таксативно. Споменуто је о српству и савести нације. Рекао сам да су то полемике са политичким људима, онда кад сам писао „Срби су криви што су живи“

у коме опсегу и садржину сам писао полемику са пастирским писмом сплитског бискупа и репортажу о сахрани и пратњи Илије Трифуновића-Бирчанина.

Бранилац: Шта је била последња строфа у „усклику ускочком?“ Шта је била поента?

Оптужени: Поента је била ова - како се има да реши питање тих помешаних крајева Срба и Хрвата после рата.

Бранилац: Да ли допуштате да сте писали ишта шта би раздражило на борбу против НОП?

Оптужени: То је све. Ја не видим ту раздраживање нит позивање. Кажем Суд ће да суди. Не осећам, моја савест није оптерећена; да сам тако писао, тражио и хтео. Ја нисам био непријатељ комуниста нити партизана, ми смо били противници који имају друкчија гледишта.

Оптужени: *Ја сам као издавач издао много комунистичких писаца заШо што сам мислио да су добра дела и добри писци а после Шога на њима сам изГубио више од половине; запленио је јавни Шужилац ондашњи, али сам ја издавао. Никаква непријаШељсШва нисам Гајио ни према идеолоГији ни према комуниШичким лисШовима и не знам заиШо би их сада наједанпуШ.*

Бранилац: Да ли сте можда давали коме у Централном националном комитету сугестије у раду против комунистичког покрета против народноослободилачке борбе.

Оптужени: Никада, на мене се није нико обратио зато, нити је могао да се неко у том смислу, у том опсегу на мене обраћа поред др. Мољевића, који је крај мене и који значи нешто у четничком покрету, а ја сам ту избеглица и гост и ништа више.

Бранилац: Познато је да сте ви члан друштва хрватских писаца, да сте писац, да ли у вашем раду има које дело које ради у том смислу против партизана или народноослободилачког покрета?

Оптужени: Напротив.

Бранилац: Можете ли навести које од тих дела?

Оптужени: Ја сам писао, већина мојих списа износи неких 12 књига, од тих је осам социјалног садржаја, где се борим за социјално право. Нарочито у том правцу написано је дело „Три сата“ које су превели Чеси. *Онда добра половина мојих списа је борба против каШоличке цркве која је једна Шамна инстиШуција, која раздваја човечанство и води Га у зло. То је садржина мојих књиГа и нема смисла, никакве противности, никакве супротности о идејама народноослободилачкоГ покрета или комуниста.*

Бранилац: *Молим вас кажите што вас је довел о тамо код Драже Михаиловића?*

Оптужени: *Мене је у штаб...*

Тужилац: *Већраније сте рекли...*

Оптужени: *Мислите ли у четнички покреШ?*

Бранилац: *Да у покрет.*

Оптужени: У покрет ме довео прогон сплитског бискупа који је тражио од Италијана, пошто је открио да прикупљам документе о

учешћу католичког клера у НДХ, о учешћу у иокољу, о учешћу у ОЈЗганизацији усташког покрета и тражио од сплитског префекта да ме са талијанског анексираног територија пребаци на усташку територију.

И већ раније еу посШојале поШернице усШаша проШив мене и је-два сам за неколико, можда минуШа, умакнуо једрилицом преко мора у СплиШ и био сам поШпуно свесШан ако ме ИШалијани предају усШашама, а поШребно је само да изведу из КаиШела један километир над железничку пругу, већ је НДХ, или да из Сплита баце на прво село Стробречу, већ је у НДХ и свршим у логору Јасеновицу итд. и просто нехоШице бацио сам се четницима да ме заштите.

Претседник: Добро, даља питања.

Бранилац: Како сте дошли у Врховни штаб?

Оптужени: Ја сам се склањао и од једних и од других, и од Италијана и од усташа, јер сплитски бискуп је увек од Италијана могао да нађе неке везе јаче од оних сплитских претставника власти који су могли да ме штите.

Бранилац Омчикус: Јесте ли ви имали какве политичке или националне тенденције?

Оптужени: У животу се никада нисам бавио политиком.

Тужилац: Молим, само једно питање.

Претседник: Изволите.

Тужилац: Јесте ли ви писали некролог поводом Бирчанинове смрти?

Оптужени: Да.

Тужилац: Видели сте да Бирчанин отворено сарађује са Италијанима. Како сте могли писати?

Оптужени: Ја нисам ни писао некролог, то је био само извештај са пратње.

Тужилац: Али на пратњи је било и Италијана.

Оптужени: На пратњи није било Италијана. Они су држали шпалир по улицама куда је пратња пролазила.

Тужилац: Ви сте писали да карабињери држе ред?

Оптужени: Писао сам. Писао сам чак и то да је дошао на гроб генерал Умберто Спиго.

Тужилац: Ви кажете да сте скупљали податке о клеру. Од кога сте добијали те податке?

Оптужени: Највише из усташке штампе. То су били најјачи документи, јер једно време јуна, јула, августа, па и септембра месеца 1941 године, клер је у усташкој држави био убеђен да ће победити осовина. И онда су они хтели да покажу хрватском народу како НДХ није толико дело Анте Павелића, него њихово. У тим чланцима они су такоређи означавали сами себе као творце НДХ и усташког покрета. Ту су се истакли крижари, њих је било организованых у Хрватској преко 700 до 800 хиљада. Испричали су и изнели један меморандум у коме се спомиње како су се за време Југославије скупљали код вечерњих логорских ватара, певали:

„Врати се Анте хрватски народ те зове“. Писали су и урезивали по дрвећу ЖАП, писали су како су му одани срцем и душом. Неки свештеници су износили како су из многих католичких гимназија избацивали легије усташких радника оданих усташком покрету, како су по ноћи ишли по капелицама и заклињали се на револвер и каму да су верни усташком покрету. Онда Степинчева посланица у којој поздравља НДХ, па онда оде митрополита Шариха, и тако. То је био огроман материјал.

Тужилац: Када сте добро познавали усташку штампу јесте ли ви видели да се партизани боре против усташа?

Оптужени: У усташкој штампи је стајало „Партизанско-четничке банде“. Увек су их заједно стављали.

Тужилац: Добро, ви сте били у четницима, а јесу ли се четници борили против усташа?

Оптужени: *Ја колико сам у Сплиту могао да чујем јесу.* Долазио је Баховић око Вргорца и Макарске.

Тужилац: Да ли сте сазнали шта о споразуму четника и усташа?

Оптужени: Боже сачувај.

Тужилац: Јесте ли сазнали шта о споразуму Рада Радића и усташа?

Оптужени: То сам дознао када сам дошао на терен од Рада Радића да је само споразум са усташама и од попа Сава Божића.

Тужилац: Јесу ли били укључени у Централни национални комитет Рада Радића и Сава Божић?

Оптужени: За Рада Радића сам знао, а за Саву Божића нисам.

Тужилац: Како разумете сарадњу четника, усташа и Италијана, а ви се налазите у четницима?

Оптужени: Видео сам на крају баладе. Нисам знао пре. Исто тако као што нисам знао да је Дража Михаиловић писао једно писмо Степинцу и да је у том писму приложио мене жива, боље би учи-нио.

Бранилац Омчикус: *Нека оптужени Мољевић одговори да се тај пропагандистички одбор није састао који је био изабран.*

Тужилац: *Зашто не поставите питање да ли се одбор који је изабран састао или не? Ја да сам адвокат био би конкретан.*

Претседник: *Добро је што ви нисте адвокат а он тужилац!*

Претседник: Претрес се прекида и наставља сутра у 7 часова пре подне.

Претрес је прекинут у 14,15 часова.